

Erfgoedwijzer

met de klas

HEDEENDAAGS VERZAMELEN

Erfgoed maken

- Groep 7

Naar aanleiding van een actuele gebeurtenis of omstandigheid vragen de leerlingen zich af welke voorwerpen daarvan bewaard moeten worden voor later. Door na te denken over erfgoed van de toekomst, leren de leerlingen dat er vele perspectieven zijn op wat erfgoed is of kan zijn.

De erfgoedwijze bril

Als je 'erfgoedwijs' bent, dan weet je dat erfgoed 'gemaakt' wordt door mensen. Wij zeggen dat iets erfgoed is (het 'erfgoedstempel'), omdat wij het belangrijk vinden. Daar hebben we altijd meerdere redenen voor. We vinden iets mooi, we hebben er herinneringen bij, we vinden het belangrijk omdat het iets representeert, een bepaalde tijd bijvoorbeeld, we hechten waarde aan hoe het gemaakt of gebouwd is, we vinden (voelen) dat het bij ons hoort en deel is van onze identiteit, etcetera.

Dit 'erfgoed maken' geldt niet alleen voor afzonderlijke erfgoederen, ook tentoonstellingen in musea en de verhalen erbij verteld worden, worden gemaakt door mensen, die dus keuzes maken. Die keuzes en die verhalen staan niet vast: er is nu eenmaal niet maar één verhaal te vertellen met 'het' erfgoed. Door na te denken over erfgoed van de toekomst, komen de leerlingen in aanraking met dit gegeven. Ze leren dat er verschillende perspectieven zijn op wat erfgoed is of kan zijn, en dat er niet maar één perspectief het juiste is. Doordat ze keuzes moeten maken binnen het door henzelf uitgekozen toekomstig erfgoed, kunnen ze leren hoe lastig dit kan zijn en hoe belangrijk het is, om naar elkaar te blijven luisteren. Bovendien denken ze na over welke verhalen voorwerpen kunnen vertellen (of welke verhalen we met voorwerpen kunnen vertellen) en op die manier zijn ze ook bezig met het geven van betekenis aan voorwerpen.

Inhoud van deze handleiding

De lessen	3
Introductie.....	3
1. Voorbereiden.....	3
2. Onderzoek doen: wat is er aan de hand?.....	3
A - Bronnenonderzoek.....	3
B - De verwerking (30 – 60 minuten vanaf punt 1-voorbereiden)	3
3. Samen bepalen: hoe willen we dit gedenken? (30 minuten).....	4
4. De tentoonstelling (afhankelijk van gewenste vorm)	4
5. Evaluatie & reflectie (15 minuten)	4
Bijlage 1 – actuele kwesties en hedendaags verzamelen	6

Leerdoelen

- De leerlingen leren hoe de emoties rond erfgoed verbonden kunnen zijn met emoties over gebeurtenissen die dat erfgoed representeert.
- De leerlingen leren dat die emoties en de verhalen rond (toekomstig) erfgoed voor iedereen verschillend kunnen zijn.
- De leerlingen leren dat die emoties en verhalen later ook weer kunnen veranderen, volgende generaties kunnen er weer anders naar kijken.

Aansluiten bij burgerschap

Je kunt met deze lessen heel goed aansluiten bij het vak burgerschap doordat het onderwerp een actuele, maatschappelijk relevante gebeurtenis of omstandigheid is.

Materialen, behorend bij deze lessen:

- Deze handleiding met bijlage 1 – actuele kwesties en hedendaags verzamelen
- De PowerPoint Hedendaags verzamelen (deze hoort bij bijlage 1)
- Het Werkblad voorwerp - verzamelen in Word. Je kunt het werkblad aanpassen.

Ook nodig:

- Tool 4 – het verschil tussen feit en mening
- Tool 5 – informatievaardigheden
- Tool 6 – een actuele kwestie vinden
- De Werkbladen onderzoek 1, 2 en 3.

Vorbereiding:

- Ga na – zelf, of bij de leerlingen – wat er speelt in de maatschappij of eventueel in de buurt, dat geschikt is voor dit project. Zie voor voorbeelden bijlage 1 - actuele kwesties.

De lessen

Introductie

Introduceer de actuele kwestie. Vraag wat de leerlingen er al van weten of, als het onontkoombaar is dat ze het allemaal weten (zoals de coronapandemie), vraag je door over details. Als het nog niet zo bekend is, vraag je of meer ingevoerde leerlingen hun kennis delen met de anderen. Vul deze kennis zo nodig aan, dit hoeft niet te gedetailleerd. Het gaat om het 'grote plaatje'.

1. Voorbereiden

Verdeel de leerlingen in onderzoeksgroepjes. Dit kan aan de hand van beschikbare bronnen zijn (als je de bronnen hebt voorgeselecteerd) of aan de hand van deelonderwerpen (als je de leerlingen zelf vrij naar bronnen laat zoeken) of een combinatie hiervan.

2. Onderzoek doen: wat is er aan de hand?

Het ligt aan de kwestie, wat de **hoofdvragen** voor het onderzoek zijn. Selecteer een aantal relevante vragen waar de leerlingen zich op kunnen richten. Voorbeelden van goede vragen:

1. Wat is er aan de hand: wat weten we er zelf al van?
2. Welke informatie kan ik nog meer vinden?
3. Wanneer is dit begonnen?
4. Waardoor is dit zo gekomen? (een vraag naar oorzaak en aanleiding; je kunt hier een oefening van maken in leren wat het verschil is tussen oorzaak en aanleiding. Dit hoort bij de historische vaardigheden. In dit filmpje: <https://youtu.be/10AalkpuLCQ> wordt het duidelijk uitgelegd)
5. Voor wie is dit belangrijk? (bijvoorbeeld: voor welke groepen mensen)
6. Zijn er mensen die: er last van hebben / van profiteren / er niets van merken?

A - Bronnenonderzoek

De leerlingen onderzoeken de bronnen, zowel geschreven als filmpjes. Ze kunnen hiervoor de drie Werkbladen Bronnenonderzoek van de Tools gebruiken: onderzoeken, aantekeningen maken, samenvatten. Dit is ook een goede oefening Nederlands verslag schrijven. Zie Tool 4 en 5 voor meer informatie over goed bronnenonderzoek.

B - De verwerking

Nadat alle informatie is vergaard, wordt deze door de leerlingen bijeengebracht. Opties, afhankelijk van welke vaardigheden je wilt oefenen:

- De groepjes presenteren m.b.v. een PowerPoint aan de klas wat ze gevonden hebben
- De groepjes maken posterpresentaties en geven daar mondelinge uitleg bij.

Als alles is gepresenteerd praten de leerlingen na over wat de klas gevonden heeft. De **hoofdvragen** (zie boven) worden nu gezamenlijk beantwoord. Nu hebben jullie samen een beeld van de situatie.

Het vooronderzoek kun je ook helemaal weglaten. Je kunt een gebeurtenis of situatie kiezen die voor de leerlingen voldoende bekend is, of henzelf ernaar vragen. Daarna kun je meteen met het volgende punt (3) beginnen.

3. Samen bepalen: hoe willen we dit gedenken?

Nu begint het 'erfgoeddeel' van de les. Leerlingen weten het misschien niet, maar historische musea verzamelen regelmatig ook voorwerpen van de huidige tijd. Dat is een lastige klus:

Oude voorwerpen verzamelen	Voorwerpen van nu verzamelen
We weten al beter of het belangrijk is omdat we kunnen terugkijken	We weten nog niet goed of deze gebeurtenis of dit voorwerp belangrijk zal blijken
Er zijn minder voorwerpen	Er zijn heel erg veel voorwerpen

Verdeel de klas in groepjes. Elk groepje gaat bedenken welk voorwerp het best bewaard zou kunnen worden om het verhaal (of een verhaal) van de gebeurtenis te vertellen aan volgende generaties. Voorwerpen van nu verzamelen kun je doen aan de hand van de volgende vragen:

- Welk verhaal vertelt het voorwerp?
- Voor welke (groepen) mensen is dit verhaal vooral belangrijk?
- Is dit voorwerp het beste voorwerp om dit speciale verhaal mee te vertellen?
 - Zie voor voorbeelden en meer uitleg bijlage 1 – actuele kwesties en hedendaags verzamelen

Bepaal ook voor wat voor museum de voorwerpen bestemd zijn:

- Een lokaal museum, iets in de buurt van de school dus
- Een nationaal Nederlands museum
- Een wereldmuseum

4. De tentoonstelling

Jullie kunnen de tentoonstelling visualiseren door er een fotocollage met bijschriften van te maken. Er zijn meerdere gratis tools hiervoor, zoals deze: <https://www.collage.nl/>

Extra optie

Je kunt een extra oefening toevoegen: uit de verzamelde voorwerpen moet één voorwerp gekozen worden. De groep moet dan samen bepalen welk voorwerp het állerbest de situatie representeert. Je kunt hier een complete les aan wijden waarin je discussievaardigheden (zie tool 2) oefent met de klas.

Je kunt ook emotienetwerken rond de voorwerpen en kijken of er dan één 'als meest geschikt' uit de bus komt. Zie lesvoorbeeld emotienetwerken voor groep 8. Reken hier minstens een half uur voor.

5. Evaluatie & reflectie

Het reflectiegesprek is een belangrijk onderdeel van elk erfgoedwijs project. Hierin kunnen de leerlingen bewust worden gemaakt van wat ze nu gedaan en geleerd hebben. Gebruik o.a. de volgende vragen:

- Wat hebben we gedaan in dit project?
- Welk voorwerp vond jij het beste? Waarom?
- Is dat het voorwerp dat uiteindelijk gekozen is? (als jullie er eentje gekozen hebben tot topstuk)
- Wat vond je van de voorwerpen van andere groepjes? Waarom vind je dat?
- Denk je dat dit voorwerp over 100 jaar nog steeds belangrijk is voor de mensen? Waarom wel of niet?

- Rond af met te benoemen dat belangenconflicten en emoties horen bij erfgoed. Iedereen heeft daar zijn eigen gevoelens bij. Soms zijn die zo sterk, dat je het nauwelijks kunt verdragen als iemand daar anders over denkt. Toch blijft het nodig dat we naar elkaar luisteren en proberen elkaar in ieder geval te begrijpen.

Bijlage 1 – actuele kwesties en hedendaags verzamelen

Wat bedoelen we met: een voorwerp vertelt een verhaal?

Om dit inzichtelijk te maken kun je een voorbeeld geven. Je kunt zelf een voorwerp meenemen en laten zien. Je vertelt dan aan de leerlingen welk verhaal dit voorwerp vertelt (voor jou).

Je kunt ook de PowerPoint gebruiken. Vraag de leerlingen waar ze allemaal aan denken als ze die oranje hoedjes zien. Schrijf dit in steekwoorden op het bord (of gebruik een digitale woordspinnmaker zoals Meindmeister of interactief als onderdeel van LessonUp).

Alles wat de leerlingen bedenken bij die oranje hoedjes hoort bij 'het verhaal dat het voorwerp vertelt' (dus eigenlijk vertellen wij verhalen die door het voorwerp wordt gerepresenteerd).

De hoedjes staan voor Koningsdag. Ze vertellen allerlei verhalen, dat is afhankelijk van degene die ernaar kijkt. Er zijn natuurlijk nog veel meer dingen die iets vertellen over Koningsdag. Vraag aan de leerlingen welke dingen dat zijn.

Vraag ten slotte welk ding het allerbest het verhaal van Koningsdag vertelt. Dat is vast een moeilijke vraag.

Wat voor soort voorwerpen kun je verzamelen om een verhaal over een gebeurtenis of situatie te vertellen? Hieronder volgen twee voorbeelden.

Voorbeeld 1: een hittegolf

We nemen als voorbeeld van een uitzonderlijke situatie een extreme hittegolf. Een situatie waar iedereen mee te maken heeft, ook de leerlingen, en die je uitgebreid kunt onderzoeken:

aardrijkskunde, geschiedenis en natuurkunde zijn nodig om oorzaken en gevolgen te begrijpen.

De leerlingen gaan bedenken welke voorwerpen het best aan deze omstandigheid zullen herinneren en ze komen met:

- Een kamerventilator
- Een opblaasbadje
- Een weerbericht met een voorspelling van de komende 2 weken
- Een iconische foto van met water spelende mensen in de stad
- Een artikel of foto van klimaatvluchtelingen
- Een geplette tropische mug die hier nu kan gedijen

De voorwerpen vertellen kleine en grote verhalen: ventilator en badje vertellen op symbolische wijze over ongemak in ons land. Is dat klein ongemak als kinderen het warm hebben, of groot ongemak als bejaarden sterven van de hitte? Het weerbericht is exact en duidelijk. Is het daardoor als museumobject minder interessant, of is het juist zo goed omdat het zo exact is? Klimaatvluchtelingen zijn deel van een veel groter verhaal dat in eerste instantie verder van de leerlingen af staat, maar in werkelijkheid zijn klimaatvluchtelingen natuurlijk ook een 'westers probleem'. De mug is dan weer een gevolg dat misschien in de toekomst voor veel overlast zal zorgen.

Waar de leerlingen mee komen is natuurlijk sterk afhankelijk van hoe je het onderwerp behandeld hebt en welke bronnen er bestudeerd zijn. De kans is klein dat ze uit zichzelf de link met een tropische mug of klimaatvluchtelingen zullen leggen. Maar als de hittegolf voor overlast van tropische muggen heeft gezorgd, dan staat dat ongetwijfeld in de krant. Bovenstaande is alleen een voorbeeld van hoe breed je kunt verzamelen naar aanleiding van één gebeurtenis.

Al pratend met de leerlingen kun je op zoek naar grote en kleine betekenissen en verhalen. Je hoeft zelf niet meteen van ieder object te weten wat het verhaal erachter kan zijn; het is een kwestie van je al pratend en denkend afvragen waar een object voor staat.

Voorbeeld 2: de geboorte van een heel bijzonder dier in een dierentuin

Voor het eerst is er een bepaald dier, dat in het wild is uitgestorven, in gevangenschap geboren. Het 'hele land' leeft mee. Na het onderzoek over (het belang van) deze gebeurtenis komen de leerlingen met de volgende voorwerpen:

- Een van de vele knuffels die van het jonge dier is gemaakt
- Een toegangkaartje voor die dierentuin
- Een foto van de enorme menigte die verzameld is rond het hok van moeder en kind
- Een folder van een natuurbeschermingsclub over de verwoesting van natuurgebieden waar dat dier ooit leefde
- Een voorwerp dat alleen maar hier kan zijn doordat er natuurgebieden worden verwoest. Denk aan iets waar palmolie in zit (lijsten hiervan zijn heel makkelijk op internet te vinden)

Waar de leerlingen mee komen is natuurlijk sterk afhankelijk van hoe je het onderwerp behandeld hebt. De kans is klein dat ze uit zichzelf de link met natuurbescherming zullen leggen. Bovenstaande is alleen een voorbeeld van hoe breed je kunt verzamelen naar aanleiding van één, schijnbaar kleine, gebeurtenis.

En ook hier zie je grote en kleine verhalen. Het is niet zo dat een groot verhaal meteen een beter verhaal is. Jullie bepalen zelf voor wat voor museum jullie verzamelen: is dat lokaal gericht, nationaal, of staat het in Amsterdam en komen daar mensen uit de hele wereld?

Met deze oefening 'hedendaags verzamelen' leer je hoe de emoties rond erfgoed verbonden kunnen zijn met emoties over gebeurtenissen die dat erfgoed representeert.

Suggesties voor vragen

Om samen achter (meer) verhalen bij een voorwerp te komen, kun je onder andere de volgende vragen stellen:

- Waarom hebben jullie dit voorwerp gekozen?
- Waar denk je aan als je dit voorwerp ziet? / Welk verhaal vertelt het voorwerp?
- Is dat jullie eigen verhaal of het verhaal van iemand anders / andere mensen?
- Als het een verhaal van andere mensen is: hoe kennen jullie dit verhaal?
- Wat maakt dat dit voorwerp nou het beste voorwerp is om dit verhaal te vertellen? / te laten zien?
- Zijn er andere voorwerpen die het verhaal ook zouden kunnen vertellen?
- Waarom hebben jullie die niet gekozen?

